

Vai sievietes un vīrieši nabadzībai ir pakļauti vienādā mērā?

Šajā rakstā aplūkosim nabadzības risku atkarībā no dzimuma un konkrēti: *Vai sievietes ir pakļautas lielākam nabadzības riskam nekā vīrieši, vai Latvijā ir atšķirīga situācija no citām Eiropas Savienības (ES) valstīm un kādi faktori to ietekmē, kā arī – vai finansiālā krīze un atlabšana pēc tās vīriešus un sievietes ietekmē dažādi?*

Kā mēs visi zinām pasaulē dzīvo apmēram 50% sievietes un tikpat daudz vīriešu. Pirmajā brīdī varētu šķist – kāpēc tāda pasaules dalīšana dzimumos, runājot par nabadzību, jo visi taču esam cilvēki un nedzīvojam Āfrikā vai kādā tālo austrumu valstīm. It kā iespējas tiek dotas visiem – gan sievietēm, gan vīriešiem, arī nabadzība, no pirmā acu uzmetiena, nešķiro nevienu pēc dzimuma.

Taču papētot tuvāk sieviešu un vīriešu situācija daudzās jomās (veselība, nodarbinātība, dzīves ilgums, nāves cēloņi, izglītības līmenis, darba samaksa u.c.) krasi atšķiras, tai skaitā – labklājības. Šādām atšķirībām ir vairāki cēloņi, visizplatītākais – sabiedrības vēsturiskie uzskati vai stereotipi par sieviešu un vīriešu lomu un vietu gan profesionālajā, gan privātajā dzīvē.

 Augstskolu absolventu vidū ir 71.9% sieviešu un 28.1% vīriešu (2007/2008.m.g.)

Būtiskākās atšķirības vīriešu un sieviešu starpā vērojamas darba tirgū, kur vīrieši ieņem augstākus amatus un labāk apmaksātus darba tirgus sektorus (stereotips par vīriešiem kā labākiem vadītājiem, kam labāk padodas eksaktās zinātnes utt). Līdz ar to arī viņu algas, pensijas un dzīves labklājība ir augstāka nekā sieviešu.

Atšķirīgi ir rādītāji darba un ģimenes dzīves saskaņošanas kontekstā strādājošiem vecākiem – strādājošas sievietes trīs reizes vairāk laika velta mājas darbiem un ģimenes aprūpei nekā to dara vīrieši, kas ietekmē viņu veselību un brīvā laika pavadīšanas iespējas (stereotips, ka sievietes ir atbildīgas par mājas dzīvi).

 **Humanitārās zinātnes beiguši – 71.9% sievietes, 28.1% vīriešu
Inženiertehniskās zinātnes – 28.7% sievietes, 71.3% vīriešu**

Latvija izceļas ar visīsāko paredzamo mūža ilgumu vīriešiem ES¹ – 67 gadi, sievietēm - 78 gadi (Islande – vīriešiem 80g, sievietēm - 83, Čehija – attiecīgi 74 un 81). Šāda dzīves ilguma atšķirība Latvijā starp vīriešiem un sievietēm skaidrojama ar vīriešu dzīves veidu un paradumiem (uzskati par to kas ir „vīrišķīgi”), ejot bojā ārēju nāves apstākļu dēļ (satiksmes negadījumi, noslīkšana, traumas darba vietā utt), kā arī nerūpēšanos par savu veselību un citiem faktoriem.

¹ EUROSTAT dati uz 2008.g.

Vai sievietes ir pakļautas lielākam nabadzības riskam nekā vīrieši?

Jā, kopumā sievietes ir pakļautas lielākam nabadzības riskam nekā vīrieši gan Latvijā, gan Eiropas Savienībā, taču Latvijā ir tendence pieaugt arī vīriešu nabadzības riskam, atsevišķās vecuma grupās pat pārsniedzot sieviešu nabadzības riska procentu. Piemēram, - 2008.g. kopumā Latvijā sievietēm nabadzības risks bija 27%, vīriešiem – 24% (2005.g. – attiecīgi un 25% un 21%), taču paskatoties vecuma grupā no 25-49 gadiem vīrieši Latvijā ir pakļauti augstākam nabadzības riskam nekā sievietes – attiecīgi 20% un 18%, kas izskaidrojams ar vīriešu ilgstošo bezdarbu.

Vislielākajam nabadzības riskam pēc vecuma un dzimuma Latvijā, 2008.gadā² bija pakļautas sievietes vecumā pēc 65 gadiem, attiecīgi 2008.g. – 51% sieviešu un 41% vīriešu šajā vecuma grupā.

 Visās vecuma grupās sieviešu nabadzības risks kopumā ir augstāks nekā vīriešu

Savukārt, vislielākajam nabadzības riskam pēc māsaimniecības tipa Latvijā 2008.gadā ir pakļautas viena cilvēka māsaimniecības, kurās persona ir vecāka par 65 gadiem. Ņemot vērā to, ka vīrieši Latvijā dzīvo par 11 gadiem īsāku dzīvi, šādas māsaimniecības pārsvarā veido sievietes. Arī vīriešu, kas dzīvo vieni māsaimniecības ir pakļautas samērā augstam nabadzības riskam – 49%, kā arī nepilnas ģimenes (42%), kurā ir viens apgādnieks (pārsvarā tā ir sieviete) un ģimenes ar trim un vairāk apgādībā esošiem bērniem (38%).³

Lielākam nabadzības riskam ir arī pakļautas sievietes invalīdes nekā vīrieši invalīdi. ES kopumā 56.3% sieviešu invalīdu ir nodarbinātās, salīdzinājumā ar 75% invalīdiem vīriešiem darba spējīgā vecumā. Tāpat sievietes lauku reģionos ES vidēji ir pakļautas augstākam bezdarba procentam nekā vīrieši, attiecīgi – 10.6% un 7.9%, kas ietekmē viņu labklājību un paaugstina nabadzības risku.

 Sievietes Latvijā vidēji saņem par 15.4 % zemāku algu nekā vīrieši (ES – 17.4%)

Pastāv tendence paaugstināties jaunu sieviešu nabadzības riskam Latvijā, proti, - ja 2004.g. vecuma grupā no 18-24 gadiem vīriešu un sieviešu nabadzības risks bija vienāds – 17% un 17%, tad jau 2007.g. attiecīgi – 15% vīriešu un 19% sieviešu bija pakļauti nabadzības riskam.

Vai Latvijā ir atšķirīga situācija no citām Eiropas Savienības valstīm?

No vienas puses – situācija nav atšķirīga, jo sieviešu nabadzības risks visās vecuma grupās vidēji ES (2008.g.) arī ir augstāks - apmēram par 2% (attiecīgi - 17% un 15%)⁴. Taču no otras puses - Latvijā situācija tomēr atšķiras, jo sieviešu situācija ir krietni sliktāka nekā citu dalībvalstu sievietēm, proti, - Latvijā ir visaugstākais sieviešu nabadzības riska rādītājs Eiropas Savienībā – 28%.

² LR Centrālās Statistikas pārvalde. 2008.gada dati. <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>

³ LR Centrālās Statistikas pārvalde <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>

⁴ Avots: Eurostat dati

Vislielākā atšķirība starp Latviju un citām ES dalībvalstīm ir sievietēm pēc 65 gadu vecuma - ES 22%, Latvijā - 51%. Līdzīgi ir ar nabadzības risku vientuļām sievietēm (vairāk kā 60%) un vientuļiem vīriešiem (vairāk kā 50%) bez bērniem - salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm tas ir visaugstākais⁵.

Vecās Eiropas dalībvalstīs no Latvijas atšķiras ar to, ka lielam nabadzības riskam ir pakļautas imigrantu un etnisko minoritāšu sievietes, visbiežākie iemesli – ierobežota pieejamība finansiāliem resursiem, nelegāls darbs mājāsaimniecībās (aukles, mājas aprūpētājas, vecu cilvēku kopējas), kas izslēdz šīs sievietes no sociālās aizsardzības sistēmas, nenodrošinot nedz slimības un maternitātes pabalstus, nedz, veselības aprūpi un pensijas.

Būtiskākie faktori, kas sievietes pakļauj lielākam nabadzības riskam visas dzīves garumā atšķirībā no vīriešiem gan Latvijā, gan ES:

- Mazākas darba algas, kas nozīmē mazākas pensijas
- Ar bērniem saistītās mājas rūpes (bērnu aprūpes iestāžu nepietiekamība u.c.)
- Vienīgās pelnītājas (šķirtās, vientuļās mātes u.c.)
- Zemāki nodarbinātības rādītāji nekā vīriešiem
- Vardarbības, prostitūcijas un cilvēktirdzniecības upuri
- Vecu vai aprūpējamu ģimenes locekļu pieskatīšana
- Sievietes vairāk ilgstošās bezdarbnieces
- Finansiāla atkarība no partnera, tai skaitā – partnera zaudējums (īssais vīriešu mūžs, atkarības problēmas u.c.) vai šķiršanās
- Nodarbinātības rādītāju krišanās saistībā ar bērna piedzimšanu

☞ Sieviešu ar bērniem līdz 12. gadu vecumam nodarbinātības līmenis krītas par 12.4% , savukārt vīriešu – pieaug par 7.3%

Sievietes, atšķirībā no vīriešiem nabadzība pakļauj visās vecuma grupās, visas dzīves garumā. Sieviešu ienākumi visas dzīves laikā ir krietni mazāki par vīriešu, bet izdevumi – lielāki, ja ņem vērā, ka, piemēram, vidēji 80-90% ES vientuļo vecāku, kas uztur bērnus vieni ir sievietes (nabadzības risks ES – 33%).

Tāpat lielam nabadzības riskam ir pakļautas sievietes, kas cieš no vardarbības ģimenē. Pētījums Lielbritānijā rāda, ka nabadzības risks šīm sievietēm ir 63%, kas ir ļoti augsts. Tāpat sievietes, salīdzinot ar vīriešiem, proporcionāli ir vairāk zaudējušas pajumti un ir spiestas dzīvot uz ielas. Francijā piemēram, nabadzības riskam pakļauto sieviešu skaits, kas dzīvo uz ielas ir pieaudzis no 14% 1999.gadā, līdz 20%, 2008.gadā. Latvijā šādu pētījumu nav.

☞ Partnera nāve, šķiršanās vai vardarbība ģimenē sievietes pakļauj nabadzības riskam daudzākā vairāk nekā vīriešus

⁵ Zviedrijas prezidentūras izstrādātais ziņojums Padomei par Pekinu + 15. 2009.gads., pieejams LM mājas lapā <http://www.lm.gov.lv/text/215>

Kā zināms viens no labklājības nosacījumiem ir algots darbs, taču sievietes, atšķirībā no vīriešiem ietekmē dažādi faktori, kas pilnvērtīgi bremzē iesaistīties darba tirgū. Piemēram, sieviešu nodarbinātības līmenis, kam ir bērni līdz 12.gadiem vidēji ES samazinās par 12,4 punktiem, bet vīriešu nodarbinātības līmenis, kuriem ir bērni līdz 12.gadiem - pieaug par 7,3 punktiem⁶, kas norāda, ka aprūpes pienākumu sadale starp vīriešiem un sievietēm ir nevienlīdzīga un trūkst bērnu aprūpes pakalpojumu pieejamība, kā arī darba un privātās dzīves saskaņošanas politika.

Vai finansiālā krīze sievietes un vīriešus ietekmē dažādi?

Latvijā šādi pētījumi nav veikti, taču Eiropas Sieviešu lobijs, PROGRESS projekta GenderWorks ietvaros 2010.gada sākumā ir izdevis pētījumu „Sieviešu nabadzība un sociālā atstumtība ES recesijas laikā. Neredzamā krīze?”⁷, kurā pētīts sieviešu nabadzības un sociālās atstumtības saistība ar ES finanšu krīzi un tās sekām.

Eiropas Savienībā finanšu krīze vīriešus un sievietes ietekmē dažādi un paaugstina sieviešu nabadzības risku vairāk nekā

Galvenie secinājumi – jā, krīze ietekmē sievietes citādāk nekā vīriešus, jo, piemēram, publiskā sektora finansējuma „apgriešana” vairumā dalībvalstu, sākoties krīzei - gan bērnu pabalstu, gan pensiju, gan veselības aprūpei, izglītības un valsts pārvaldes sektoram – vairumā ir ietekmējuši tieši sievietes. Nenoliedzami, arī vīriešu labklājība ir ietekmēta krīzes dēļ, jo īpaši būvniecības nozarē un mašīnbūvē strādājošiem, taču, sieviešu bezdarbs daudz lielākā mērā ietekmē arī pārējo ģimenes locekļu nabadzību, nekā tas ir vīriešu bezdarba gadījumā, ja ņem vērā, ka 80-90% no vientuļajiem vecākiem, kas vieni apgādā bērnus ir sievietes. Savukārt, Islandes pieredze rāda, ka ekonomiskās atlabšanas laikā vīrieši ātrāk atrod darbu nekā sievietes.

Paturot prātā iepriekš minēto, ir ļoti būtiski paskatīties uz visām dzīves jomām no sieviešu un vīriešu situācijas aspekta. Tā, piemēram, plānojot jebkādas aktivitātes - sākot ar valsts politiku krīzes mazināšanai un pēc krīzes pasākumiem, pašvaldību attīstības dokumentu izstrādi un beidzot ar pašvaldības sniegtajiem sociālajiem un citiem pakalpojumiem (t.sk. sabiedriskā transporta izmantotāji, bibliotēku apmeklētāji, slimnīcu, ambulanču pacienti, bezdarbnieki utt) ir svarīgi tos izvērtēt no dzimuma perspektīvas: vai plānotie pasākumi vienādā mērā attieksies, interesēs un būs pieejami sievietēm un vīriešiem, kāda ir sieviešu un vīriešu situācija konkrētā jomā u.c. Šāda pieeja palīdz mērķētāk izmantot ne tikai finanšu, bet arī cilvēku resursus un veicina gan sieviešu, gan vīriešu labklājību.

Gundega Rupenheite
Labklājības ministrija
Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļa

⁶ Zviedrijas prezidentūras izstrādātais ziņojums Padomei par Pekinu + 15. 2009.gads

⁷ Pieejams Eiropas sieviešu lobija mājas lapā <http://www.womenlobby.org/>

⁸ Sīkāka informācija par šo pieeju dažādās nozarēs atrodama LM mājas lapā, sadaļā Nozares politika → Dzimumu līdztiesība <http://www.lm.gov.lv/text/226>